

ФІЛОСОФІЯ

УДК 316.72 (063)

О.В. Попович

ОСОБИСТІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ФУНКЦІЙ КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК

У розвідці дається аналіз особистісних детермінант формування функцій культурних практик. Категорія дитинство дитини з особливими потребами розглядається як доба, коли здійснюється феномен «другого народження» такої дитини.

Ключові слова: *культуросотворчий процес, культурні практики, особистісна детермінанта культуросотворчого процесу, дитинство дитини з особливими потребами, «друге народження» дитини з особливими потребами.*

Системне бачення культури поєднує розрізнені явища в баченні культурного цілого. Тому перед дослідником завжди стоїть питання не тільки щодо методологічних настанов, а й обґрунтованості ціннісного виміру дослідження. Складність культурних феноменів полягає у тому, що вони вміщують як площину того, що ми вже позначили як поліфункціональність, а з іншої сторони культурні практики завжди позначають певний особистісний вимір буття суб'єкта культури. Відтак філософські студії мають вирішувати проблему подвійності інтерпретацій об'єкту. Звідси і наріжного значення набуває припущення щодо наявності таких функціональних елементів культури, які здатні поєднати об'єктивний характер культурних процесів і їх аксіологічну репрезентативність.

Специфіка філософських студій розуміється нами як *визначеність об'єкта дослідження не тільки відповідно до певної методологічної настанови, а й як зумовлене певним ставленням дослідника до досліджуваного об'єкту. Взаємозв'язок цих двох аспектів сучасних філософських студій як засобу осмислення культурних феноменів ми і позначаємо терміном «особистісна детермінація культуросотворчого процесу».* Особистісна детермінація культуросотворчого процесу є формою самореалізації та самовдосконалення особистості в результаті набуття нею культурного досвіду, який визначено індивідуальністю, множинністю, неповторністю переживання входження індивіда в культуру.

Іншою значущою складовою нашої розвідки є те, що культурні феномени із врахуванням їх аксіологічної репрезентативності мають універсальну генеалогію. В цьому аспекті ми маємо належним чином оцінити той факт, що культурні феномени визначаються поступово і зумовлені процесом становлення особистості, яка долає «шлях канатохідця» (за висловом Ф. Ніцше). Людина в своєму житті набуває людяності поступово. Людяність людства не є елементом однозначної інтерпретації. І *самовиявлення людяності на рівні достовірності суб'єкта культури починається із дитинства.* На осмислення феномену культури дитинства в постіндустріальній культури мають вплив сталі погляди, які вироблені в іншому цивілізаційно-культурному контексті. Його специфіка виявлялась в уніфікованому, абстрагованому, нормативному баченні культури. Саме ці риси відзначились і на сприйнятті культури дитинства.

По-перше, традиційне уявлення про дитинство як підготовку доби, коли закладаються на рівні індивідуальності орієнтири особистості є однобічним. Їх недолік, імовірно, полягає в тому, що вони не надають можливості сприймати особливості індивідуальності, впроваджуючи уніфіковане бачення особистості не як індивідуальності, а як елемента суспільних відносин.

Наступне, уніфікований погляд на культуру не тільки приховує дійсне різноманіття індивідуального життєвого досвіду, а й пропонує абстраговане від нього бачення особистості. Здається, із великою долею достовірності, що саме з цієї причини життєвий досвід індивіда (дитини) з особливими потребами було інтерновано в дискурси психіатрії, корекційної педагогіки, статистичних даних та юридичних наук. Утім значення цього досвіду для нашого осмислення культури, обріїв людяності в сучасному світі залишалось, скажімо так, недостатньою мірою оціненим.

Нарешті, звісно, що існуючий стан справ не можна змінити одночасно, проте «воління до істини» в сучасному світі означає визнання прав особистості і дитини не тільки в правовій, а й в інтелектуальній площині. Перекопувати в тому, що останню можливо уявити відсторонено від філософських студій буде зайвим. Крім того слід взяти до уваги, що виокремлення культури в самостійний об'єкт досліджень в рамках наук про культуру та антропології розпочалось одночасно із цивілізаційним зрушенням середини ХХ ст., коли інформаційні технології стали уособлювати особливі потреби людини як такої, та дитини, що перебуває у процесі зростання - дитини.

Таким чином, специфічний зв'язок суб'єкта з культурою ставить перед нами питання щодо визначення того факту, яким чином культура перетворюється на людську потребу? Вивчення людини взагалі і дитини, зокрема, в філософських дискурсах дає змогу через категорію «діяльність» розкрити міждисциплінарну сутність досліджуваного нами феномену актуалізації культуротворчого потенціалу особистості, а також залучити до філософських студій комплекс соціально-антропологічних досліджень від нейрофізіології до корекційної педагогіки.

Ступінь наукової розробленості принципів системного підходу до культури дитинства має ту особливість, що інтерес до неї виник порівняно недавно. При цьому праць, у яких ця тема аналізувалася фундаментально, практично не існує. Проте слід відзначити, що в різні часи до теми дитинства зверталися Платон, Аристотель, Е. Роттердамський, М. Монтень, Ф. Бекон, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г. В. Ф. Гегель та ін., але висвітлення цієї проблеми в їхніх працях мало не системний, а фрагментарний характер.

Перехід від споглядання й накопичення емпіричного матеріалу (приміром, у вигляді щоденникових записів) до створення узагальнюючих концептуальних робіт відбувся наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. (А. Валлон, А. Біне, Дж. Брунер, К. Бюллер, А. Гезелл, Р. Заззо, С. Холл та ін.). Широкого резонансу набули праці Ж. Піаже та його співробітників. В Україні і Росії основи формування дитячої психології закладені в працях І. Сеченова та К. Ушинського. Істотним внеском у її розвиток слід вважати також роботи П. Каптерева, О. Лазурського, В. Бехтерева та ін. Важливі розвідки на цьому терені були здійснені у працях П. Блонського, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва та ін. Систематичні дослідження психології дітей перших років життя та дошкільного періоду проводили Н. Аксаріна, М. Лісіна, М. Щелованова, дітей дошкільного віку – Н. Богуш, О. Запорожець, а дітей шкільного віку – Г. Костюк, В. Зінченко, Л. Божович, П. Гальперін та ін. Першим антропологом, об'єктом дослідження якого став світ дитинства в різних культурах, була американська дослідниця М. Мід. Пізніше цією проблемою зацікавилися теоретики культурознавчих студій, антропологи, засновники етнографії дитинства Р. Бенедикт, Ф. Боас, К. Дюбуа та ін.

Перші цілісні концепції культури дитинства з'явилися наприкінці ХХ ст., проте й у

них дитинство найчастіше розглядається в якомусь одному аспекті – психологічному, соціологічному, історичному, педагогічному тощо. Дитинством цікавились лише з огляду на принципи розбудови ефективної системи освіти, яка мала виховати індивіда відповідно до репродуктивних і господарських потреб індустріального суспільства. Потреби дітей, які за своїми природними особливостями не могли бути залучені до системи навчально-виховної діяльності перебували на маргінесі науково-теоретичних розвідок. Не індивідуальність цих дітей, а актуалізація їх здібностей, якими могло скористатися суспільство. Отже самоцінність дитячого досвіду становила невіддільний елемент загальних питань наукової думки.

Відтак, в сучасних наукових дискурсах відпрацьовано особливий підхід, своєрідний спосіб бачення і новий тип мислення стосовно дитинства взагалі, а також особливий погляд на дитину з особливими потребами. І в осмислення цього питання особливе значення належить естетичному досвіду дитини і з'ясуванню його значення у формуванні творчого потенціалу особистості. Досвід індивіда (дитини) з особливими потребами перебуває в фокусі нашої уваги відповідно до того, що такий він засвідчує універсальний характер культурних норм і цінностей, їх об'єктивне значення у процесі культуротворчості. Оскільки діти із особливими потребами здатні засвоювати певні загальнолюдські й естетичні цінності, то саме в такій якості ми можемо стверджувати, що вони, позначені цінності, є універсальними.

Вітчизняними науковцями накопичено багатий матеріал щодо тлумачення дітей із особливими потребами (В. Бондар, В. Синенко, М. Шеремет та ін.). Існує традиція, започаткована ще в радянській педагогіці (Л. Виготський, І. Соколянський, О. Мещеряков та ін.). Вона походить із принципу ототожнення психологічного та медичного тлумачення особливих потреб, яка термінологічно визначалась поняттям «аномальні діти». Аналіз джерел засвідчує, що науковці тлумачать категорію «аномальність» здебільшого через залучення поняття «дефект». Основні категорії дефектів аномальних дітей, як стверджували О. Дьяков та М. Нейтман, це порушення слуху, зору, мовлення, розумова відсталість. Наприкінці 90-х рр. XX ст. в соціально-антропологічних дискурсах було кодифіковане визначення дефекту, як цілісної клінічної картини, що настає в результаті психічних захворювань, негативних змін, динаміка яких носить кількісний та якісний характер. Тож до дефектів слід віднести і фізичні відхилення та каліцтва вродженого або травматичного походження. На цьому загострює увагу і словацький учений Л. Пожар, яка аномальними вважає дітей та підлітків з об'єктивними труднощами соціального функціонування, тобто з «...дефіцитарністю або відсутністю органа, його функцій і процесів, зі специфічними особливостями й характерними ускладненнями в пізнанні навколишнього світу, у спілкуванні з людьми, а також зі своєрідністю формування їхньої особистості» [1, с.127].

Зазначимо, що у принципово відмінних умовах постіндустріального суспільства одним з найважливіших завдань культурології у перспективі її методологічного виокремлення із наук про культуру має стати ідея культурної адаптації дитини з особливими потребами у невіддільності від індивідуального перебігу її інкультурації, мається на увазі «дитинство дитини» з особливими потребами, саме її «друге народження». Проте очевидно, що класичний поділ на норму та її відхилення в сучасних умовах ускладнюється певними факторами. Прикладом, особливості кінцівок при існуючому стані протезування дозволяють людині із ушкодженими кінцівками брати участь у спортивних змаганнях найвищого гатунку, як-то Олімпійські ігри (мається на увазі Параолімпійські ігри). Інша сторона справи стосується розширення інформаційних технологій. Прикладом, сучасні засоби зв'язку та персональні електрично-обчислювальні засоби надають можливостей керувати ними за допомогою голосу та погляду. Отже *постіндустріальна цивілізація* поступово розвиває межу між нормою та її відхиленням за допомогою інформаційних технологій.

Від часів *Просвітництва* побутовує точка зору, що нормативність і не нормативність

мають бути демарковані через врахування протилежності раціонального та ірраціонального. В людській свідомості раціональне та ірраціональне, дискурсивне та інтуїтивне, свідоме та позасвідоме становлять єдність протилежностей, яка забезпечує функціональність особистості на онтогенетичному, засвоєння культурних цінностей та норм, та філогенетичному, формування виразної особистості, людської індивідуальності.

З врахуванням зазначеної позиції ми маємо констатувати, що культура дитинства є самостійним об'єктом наукових студій. Він містить модель актуалізації культуротворчого потенціалу дитини з особливими потребами як свідчення культуро-генетичної цілісності, універсальності культурних цінностей і норм, які гарантують і сприяють виявленню людяності, яке в першу чергу виражається уявленням про гідне ставлення до людини не залежно від особливостей її природно-біологічних характеристик та їх впливу на здатність сприймати та оцінювати оточуючий світ та саму себе.

Варто підкреслити, що культура дитинства стає основою масштабного і багатопланового процесу культурного соціогенезу, залучаючи людину до досвіду культури і цивілізації. На цьому робить акцент і О. Сапогова; дослідниця вважає, що «...культурний соціогенез можна визначити як двосторонній психологічний процес, який, з одного боку, включає впливи на індивіда системи етнокультурних, соціальних і психологічних механізмів, що фіксують узагальнений культурний досвід в індивідуальному розвитку; з іншого боку, є результатом засвоєння й активного відтворення індивідом, котрий дорослішає, соціального досвіду, впливу соціального (мікро- і макро-) середовища в цілому, залучає його до участі в суспільному житті, навчає груповій поведінці, самореалізації й виконанню різних соціальних ролей» [2, с.109].

Пошук нових принципів аналізу явища «дитинство» має відкривати значні можливості при переосмисленні й інших проблем з вивчення культури. Показовим у цьому зв'язку є феномен «другого народження» дитини з особливими потребами, вивчення якого стало можливим з середини ХХ – початку ХХІ століть і відбувається в межах канонізованого методологічного підходу, який визначає її певною абстракцією, «що відтворює стан культури, а точніше рівень культурологічного освоєння світу» [3, с.107]. Відверте превалювання суспільно-соціального контексту при вивченні проблеми індивідуального фактору визначило певну спрощеність при аналізі складових: «вік», «дитяча картина світу», «сім'я – дитина», «індивід з особливими потребами – світ» [3, с.109].

Нагальним, але маловивченим є питання про культурні основи «другого народження дитини з особливими потребами», що виокремлюється в межах культури дитинства, яка виконує стосовно такої дитини різні функції, їх ґрунтовний соціальний і психологічний аналіз із змістом як культурознавчої, так і антропологічної проблематики (соціології, демографії, сексології, етнографії, психології тощо). Проте у культурознавчих дискурсах представлено більшою мірою функціональний зв'язок культурних процесів, явищ, феноменів. Питання культури як цілого презентовані абстрактно та, можна сказати, затеретизовані таким чином, що в окремих випадках спостерігається їх відстороненість від фактів культурного буття в різноманітності його визначення. Таким відчуженим об'єктом вітчизняних культурознавчих студіювань є і проблеми культури дитинства, великою мірою і індивіда (дитини) із особливими потребами.

Ми вважаємо, що культура дитинства як особливий культурний мікрокосм виконує для дитини передусім *семіотичну функцію*, точніше – *функцію створення основ семіосфери – механізмів, правил і прецедентних одиниць, за допомогою яких дитина згодом сама відбиратиме в соціально-культурному макропросторі те, що вона вважатиме за потрібне, корисне і таке, що стосується безпосередньо її особистості та життєвого шляху*. Ще однією складовою культурознавчих розвідок є дослідження феноменів взаємообумовленості феноменів та явищ культури із контекстом, які відображає безпосередність

культуротворення. Наприклад, взаємообумовленість ставлення до дитини із особливими потребами і феномену креативності.

Зазначимо, що огляд феномену «другого народження» відкриває перед науковцями значні теоретичні можливості. Це дозволить вивести системний підхід до філософських студій на рівні міжнаукових зв'язків наук про культуру та антропології. Акцентувати увагу на аспектах «другого народження» дитини із особливими потребами, які дозволить залучити до культурознавчих дискурсів досвід емпіричних даних, які наближають нас до розуміння сутності процесів, які відбуваються в сучасній культурі. Загалом, інтерпретація досвіду дитячої культури з позиції її підпорядкування ціннісним орієнтирам культури дорослих має сприяти осмисленню сутності культурного універсалізму. В площині культурного універсалізму такий підхід ставить питання про те, яким чином дитина є носієм окремої, відмінної від дорослих культури? А інший бік питання полягає в наступному: хто має право в рамках філософських студій та дискурсів виступати від імені дитини?

Дитяча культура як елемент сучасної культури є досвідом безпосереднього самовираження і самоусвідомлення особистості, позбавлене соціально-політичної заангажованості. «Друге народження» дитини з особливими потребами відбувається згідно зі сценаріями та моделями характерними для умов дитинства на тлі таких понять, як «класична формація дитинства», «тип виховання», що тісно пов'язані із категоріями «вік», «розвинене дитинство» та «нерозвинене дитинство».

Подальше дослідження дитинства *суб'єкта* з особливими потребами вимагає виділення трьох найважливіших періодів розвитку «класичної формації дитинства». При цьому першому етапу притаманна своєрідна синкретичність, другому – відверто схоластична орієнтація то третій етап характеризується своєрідною органічністю зв'язку теорії і практики виховання. Надзвичайно важливо мати на увазі, що поняття «дитинство» є не одним загальним періодом розвитку, а кількома різними періодами з характерними для кожного з них рівнями якісно відмінних фаз становлення особистості. Необхідно відзначити, що в історії виховного досвіду людства виокремилось три класичні формації дитинства: квазидитинство, нерозвинене дитинство, розвинене дитинство. При цьому зразком конкретно-історичної форми квазидитинства виступає дитинство нащадків первісної людини, нерозвиненого – дитинство в середні віки, і у *Новий час* – типовим є сучасне дитинство. Що ж стосується характеристики, то кожній з цих формацій відповідають певні типи, які розподілилися так: першій класичній формації властиві дитячо-дорослі спільноти; спільна діяльність дитини й дорослого належить до другої класичної формації; до третього типу формації відносяться домінуючі генетичні перспективи дитини (зона найближчого розвитку, зона більш віддаленого розвитку, перспектива необмеженого становлення людини), а також спільні моделі (способи) засвоєння культури в онтогенезі.

Визначальну роль в категоризації культури дитинства відіграє поняття виховання.

Історія культури виховання засвідчує, що *практики виховання віддзеркалюють комплекс суспільних переваг та стереотипного бачення особистості*. Так загальним ідеологічним підґрунтям виховання за доби *античності* було уявлення про людину як мікрокосм, як такий компонент, що акумулює в собі суперечності різних елементів буття. Виховання передбачало реставрацію і гармонізацію порушеного, діяльність душі й тіла, прагнень і мудрого спостереження, колективного блага й здорового особистого розрахунку. В *epoxy Середньовіччя* панування релігійного світогляду мало наступний відбиток на освітній діяльності: традиціоналізм – залучення дитини від часу її появи на світ до звичаїв та ритуалів сім'ї, до циклічного кругообігу селянського господарства; канонічність – при звичаєння форм та предметних засобів осягнення міфів суспільної ієрархії, а через них – і неподільного світу; теологізм – виховання і освіта є лише кроками на шляху спасіння. Відлучені і неспроможні до інтеграції в навчально-виховні не мали перспектив остаточної

соціалізації і потрапляли до «соціального узбіччя». Сучасна система освітньої діяльності має джерела в епосі Відродження. Відтоді соціальної пріоритетності набувають індивідуалізм, новизна, актуальність, неповторність. Такі принципові зміни не обійшли і проблему виховання та освіти нових поколінь.

Ставлення до особливостей в культурі дитинства має кілька стилів, в термінологічному визначенні яких ми наслідуюмо історії стилів виховання, представлену в класичній роботі відомого американського вченого Л. Де Моза у «Психоісторія»: інфантицидний стиль, класичний зразок *Спартанська модель виховання* або практика ініціацій у ацтеків, в яких використовують вбивство за фізико-біологічними та психосоматичними параметрами; *ігноруючий стиль* – визнання наявності душі в дитини і індиферентне ставлення до її особливих потреб; *амбівалентний стиль* передбачає дозвіл на емоційне ставлення з боку батьків, проте не має передбачає переливу емоцій в турботу; стиль «*опікування*» – дитина сприймається як об'єкт фізичного догляду і незрозуміла й небезпечна істота; «*соціалізуючий стиль*» передбачає впровадження практик виховання, які сприяють самореалізації індивіда (дитини) з особливими потребами; *патронажний стиль*, який засновується на визнанні того факту, що дитина сама знає власні потреби, а дисциплінарні заходи спрямовуються на виховання здатності до їх виявлення. Вважаємо, що сучасним потребам, соціальним практикам постіндустріального суспільства, відповідає *когнітивний стиль* виховання, який сприяє актуалізації культуротворчого потенціалу особистості. Його основу складає дія компенсаційно-креативної функції. Модель такого стилю має *емпіричний характер*. Її розбудова має відбуватися на основі життєвого досвіду. Для даної розвідки такою основою послугувала народна традиція кобзарства, досвід «другого народження» Лесі Українки, яка перетворилась із опікуваної батьками дитини на самостійну особистість, здатну контролювати власний емотивний стан, потреби, наміри, волю; дитинство Ольги Скороходової та Сашка Суворова, які сприйняли свої особливості в якості основи для творчого самоствердження індивідуальності.

Актуалізація культуротворчого потенціалу особистості охоплює кілька етапів творчого самоствердження індивідуальності. *Первинна ідентифікація* відбувається із фізичним народженням індивіда. Нею визначаються індивідуальні особливості і специфіка психосоматичної конституції особистості. В лаканівській версії психоаналізу цей етап первинної ідентифікації отримав назву «*стадія дзеркала*». На цій стадії формується сприйняття власної відмінності від оточуючого світу, в якому панує образ батька. *Вторинний етап ідентифікації* починається із становленням особистого психічно-емоціонального життя. Його стадії детально описані З.Фрейдом, і вони охоплюють процес формування індивідуального характеру особистості. Ідентифікація на індивідуально-особистісному рівні починається із здатності людини реалізувати себе через відношення із іншими людьми. То ж формування особистості є постійним процесом. Його протікання може відбуватися через прогрес, регрес, стагнацію. Утім творча складова цього процесу становить цілком самостійний механізм. В психоаналітичній літературі він отримав назву «*сублімація*». Рушійною силою сублімації є процеси, зумовлені компенсацією витіснених дитячих переживань і позитивне обернення незреалізованої психоемоційної енергії індивіда. Відтак, засновуючись на фактах психоаналізу, ми можемо бути переконані в тому, що упродовж всього життя творча енергія частину культуротворчого потенціалу особисті.

Унікальність людини пов'язана із фактом другого народження, олюдненням її існування в плані трудових умінь і навичок, естетичних потреб, комунікативного розмаїття, цивілізованих благ тощо. Як зауважує О. Марєєва, здібності та вміння людини, як правило, не здобуваються з генетичного коду, як вказувалося в роботах космістів, а формуються культурно-історично, тобто в процесі створення й оволодіння витворами людських рук [4, с.69]. Саме такий шлях формування людини мав на увазі німецький просвітителі І.-

Г. Гердер, який стверджував, що «друге народження» людини – це таке народження, яке можливе через залучення до світу культури. Слід додати, що це не спонтанний акт, а послідовне збагачення і вдосконалення особистості, яке триває все свідоме життя.

Потужним внеском у дослідження історії культури дитинства є концепція Ф. Ар'єса, а саме: переконаність, що історію дитинства можна реконструювати на матеріалі творів образотворчого мистецтва і намагання здійснити аналіз такої ретроспективи. Вчений переконаний, що «найпершою» ознакою подолання байдужості до дитини була потреба ще у XVI ст. увічнити в надгробних барельєфах і портретах померлих дітей. «Їхня смерть, – пише французький історіограф, – почала переживатися як справді непоправна втрата, а не як цілком природна подія» [5, с.53]. Ми у своєму дослідженні намагалися провести аналогію з тезою Ф. Ар'єса, коли стверджували, що доказовим проявом подолання байдужості до дитини з особливими потребами є поява робіт художників П. Берругете, Х. Гольбейна, П. Брейгеля Старшого, Г.В. Міллера, Г.Й. Фюслі, П. Пікассо та ін. Аналіз музейних полотен художників дозволив виявити такі роботи, на яких, мов живі, зображені постаті дітей-калік, а також психічнохворі діти.

Отже, європейський живопис має у своїй скарбниці твори, на яких зображені діти-інваліди. Це, зокрема, картина нідерландського живописця П. Брейгеля Старшого «Каліка» (1568). Для всіх робіт зрілого Брейгеля характерні чітко окреслені контури, експресивність образу та соковитість локальних кольорових плям, що створюють дивну гармонію з широким простором композиції й однорідністю всього тонального рішення. На картинах англійського живописця швейцарського походження І. Фюслі зображена психічно хвора людина, яка страждає на галюцинації. На полотні «Жахи» органічно співіснує класичне за манерою зображення фігур з ірреальністю того, що відбувається. Дивує те, що феноменальні творчі полотна Фюслі випереджають не тільки романтизм, але й студії сюрреалістів. У цьому контексті варто згадати і роботу англійського живописця Дж. Е. Міллера (1829-1896) «Сліпа дівчина» (1854), яка, зворушує виявом уяви художника.

Особливе місце серед живописних творів цього ж спрямування посідає творчість фундатора експресіоністичного живопису Е. Мунка, у творах якого втілено сповнені трагізму враження дитинства, пов'язані зі смертю матері та сестри «Велика дитина» (1885-1886). Це полотно вражає напругою почуттів, посиленою насиченістю кольорової палітри та аж ніяк не абстрактними емоційними деформаціями фігур і навколишнього простору.

Під тягарем невинного горя у мармурі зафіксував образ своєї психічно хворої доньки Жоржетти французький скульптор Ж. Далу («Дівчина в хустці», 1817). Варто згадати і роботу А. Кауфман «Божевільна Марія» (за сюжетом роману Л. Стерна «Сентиментальна подорож по Франції та Італії», 1768). Мотив драматичної долі дитини простежується і в картині П. Пікассо «Старий жебрак з хлопчиком», що присвячена гіркому життю іспанських євреїв, котрі змушені жебракувати. Показовим є і такий факт: відомий філософ Х. Ортега-і-Гассет, роздумуючи над специфікою символічного «маркування» рідної Іспанії, звертається до постаті дитини-інваліда, яка зображена на картині Ігнасіо Сулоаго (1870-1945) «Карлик Григоріо, бундючник» (1908).

Висновки. Нами зроблена спроба довести всебічне осмислення проблеми особистісної детермінації культуротворчого процесу через феномен «другого народження» дитини з особливими потребами. Це набуло актуальності в контексті гуманізації соціальних практик, а також у зв'язку з необхідністю забезпечити такій дитині умови для становлення гармонійно-розвиненої особистості, яка має реагувати на різноманітні події й ситуації, забезпечити високий ступінь адаптивності, а також спроможна додати суспільству терпимості та скоротити відставання у соціальній стратифікації. Особистісна детермінація культуротворчого процесу втілює взаємозв'язок ціннісного виміру культури на філогенетичному рівні із її онтогенетичною втіленістю в межах культурного процесу.

Розглянувши проблему аксіологічної репрезентативності культурних процесів в контексті феномена «другого народження» зазначимо наступне: *Актуалізація культуротворчого потенціалу особистості є цілеспрямованим процесом переведення особистості у відповідність до рівня культури засобами використання в освіті та вихованні її креативних здібностей, які у випадку дитини із особливими потребами набувають реалізації значень компенсаційно-креативної функції культури.*

Список використаної літератури

1. Пожар, Л. Психология аномальных детей и подростков – патопсихология / Л. Пожар. – М. : Педагогика-Пресс ; Воронеж : Вече : АСТ, 1996. – 126 с.
2. Сапогова, Е. Е. Жизнь и судьба: построение индивидуальной мифологии, самопроектирование и субкультура личности / Е. Е. Сапогова // Известия ТулГУ. Серия : Психология / под ред. Е. Е. Сапоговой. – Тула : ТулГУ, 2003. – Вып. 3. – С. 195–214.
3. Гердер, И. Идеи к философии истории человечества / И. Гердер. – М. : Наука, 1977. – 703 с.
4. Мареева, Е. В. Проблема души в классической и неклассической философии / Е. В. Мареева ; Моск. акад. экономики и права. – М. : Акад. проект, 2003. – 399 с.
5. Арьес, Ф. Ребенок и семейная жизнь при Старом порядке / Ф. Арьес Арьес ; пер. с фр. Я.И.Старцева при участии В.А.Бабинцева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999. – 416 с.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2013

O.V. Popovich

PERSONAL DETERMINANTS OF FORMATION OF CULTURAL PRACTICE FUNCTIONS

The investigation deals with the analysis of personal determinants of formation of cultural practice. The category of childhood of a child with special needs was considered as a period, when the phenomenon of “Rebirth” of such child occurs.

Key words: *The process of cultural creation, cultural practices, personal determinant of the process of cultural creation, childhood of a child, having special needs.*

УДК 316.74:234.2

I. Yatsyk

S. Yatsyk

THE ORTHODOX AESTHETICISM BY P. FLORENSKY: DESCRIPTIONS AND DISCOURSE

The description of aestheticism in the Orthodox is an extremely important aspect of human's study and the correct understanding of the Christian art works specifics. The aestheticism, speaking in various forms (from the romantic, neo-romantic to a post-modern), provides an absolutization of aesthetic, defending the autonomy of art and the aesthetic identity, their own nature and self-sufficient-needed sense of self-determination with human being and spirit's forms' complication . At the same time, the aestheticism extends the approaches to the interpretation of aesthetic is not limited to its rationalization and paying attention to the combination of the world of culture and life, of the world existing and transcendental, of the individual and human world, of the